

Олена СЛЮСАРЕНКО

Ключові слова: вищий навчальний заклад, рейтинг, світовий клас, вік університету.

Параметри вищих навчальних закладів (далі – університети, заклади), які визначають ці інституції як топ-університети за відповідними світовими рейтингами [2–7; 13; 14; 18–21], не набуваються зі створенням закладу автоматично. Адже досягнення відповідних характеристик вищої школи екстра класу потребує певного часу. Ситуація нагадує компетентнісне (кваліфікаційне) становлення працівника, яке дає підстави у професійній кар'єрі застосовувати поняття вислуги років, стажу роботи, оскільки з роками професіоналізм особи зростає.

УДК 378 (1-87)

ВІК І ДОСВІД («ВИСЛУГА РОКІВ») УНІВЕРСИТЕТІВ ЯК ЧИННИК ДОСЯГНЕННЯ НИМИ СВІТОВОГО КЛАСУ

© Слюсаренко О., 2012

роаналізуємо вікові (стажеві) особливості університетів світового класу за одним із провідних міжнародних університетських рейтингів – «Шанхайським» [6; 20]. Їхні

вікові характеристики можуть бути орієнтиром для визначення пріоритетів і створення умов сходження вищих навчальних закладів до вершин досконалості. Дослідження, насамперед, актуальне для України, де упродовж років незалежності створено безпрецедентну кількість вищих навчальних закладів, які надають повну вищу освіту – 200 [1; 8; 10; 11; 12]. Дати обґрунтовані відповіді на запитання, чи всі вони мають шанси стати конкурентоспроможними [8–10; 14] і що для цього треба робити з огляду на їхній нетривалий досвід, саме і покликана ця публікація. Результати дослідження важливі також для розроблення науково обґрунтованих засад проектування університетів екстра класу, роль яких у суспільному житті безперервно зростає [2–8; 10; 15–21].

Дані про вікові параметри університетів для порівняльного аналізу бралися безпосередньо із матеріалів рейтингу «Шанхайський» за 2011 р. [21] і, окрім добре відомих університетів Оксфорду (1096 р.) та Кембриджа (1209 р.) [4; 14], додатково не уточнювалися. Із 500

проранжованих закладів доступними виявилися роки заснування 492 (98,4 %). У п'яти випадках, коли зазначалися не роки, а століття (XII та XIX ст.), які становили 1,0 % від ідентифікованих 492 закладів, обирався рік середини відповідного століття (1150 і 1850 рр.). У порівняннях ураховувалося, що за згаданим рейтингом детальна інформація щодо рангової позиції наводиться лише для перших 100 місць, для наступних 100 позицій інформація подається для їх груп по 50, і далі – для груп по 100 місць [20].

Передусім, дослідницький інтерес становила можлива наявність взаємозв'язку між віком та ранговою позицією закладу. Розглядалися групи по 100 (+/-1 та -3 для

останньої групи) закладів у послідовності збільшення рангового номеру, а також групи із 30 і 50 перших закладів. Обчислювалися і середні дані для усіх 492 університетів, а також для провідних закладів перших п'яти країн із високорейтинговим університетським потенціалом. Загальна дослідницька гіпотеза полягала у припущенні, що найбільшу ймовірність посісти високе рангове місце мають заклади з багаторічним досвідом.

У таблиці 1 подано вікові характеристики за кожною із п'яти груп університетів відповідно до дискретної послідовності груп по 100 (+/-1) місць із метою погурпового охоплення закладів усього рейтингу, а також наведено вікові дані за рейтингом.

Таблиця 1

Віковий розподіл університетів за ранговими місцями рейтингу «Шанхайський» у 2011 р.

№	Віковий параметр закладів, роки	Групи вищих навчальних закладів за їхніми рейтингами					
		1-101 (101 заклад)	102-200 (99 закладів)	201-300 (100 закладів)	301-400 (99 закладів)	401-500 (93 заклади)	1-500 (492 заклади)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Середній вік за групою	217,3	217,0	194	154	148	186
2	Найменший вік	46	37	7	7	7	7
3	Найбільший вік	915	915	923	787	1049	1049
4	Кількість закладів, яким до 10 років	–	–	1 (1,0 %)	2 (2,0 %)	2 (2,2 %)	5 (1,0 %)
5	Кількість закладів, яким 10–19 років	–	–	–	1 (1,0 %)	1 (1,1 %)	2 (0,4 %)
6	Кількість закладів, яким 20–29 років	–	–	2 (2,0 %)	3 (3,0 %)	7 (7,5 %)	12 (2,4 %)
7	Кількість закладів, яким 30–39 років	–	3 (3,0 %)	3 (3,0 %)	2 (2,0 %)	3 (3,2 %)	11 (2,2 %)
8	Кількість закладів, яким до 50 років	1 (1,0 %)	10 (10,1 %)	21 (21,0 %)	19 (19,2 %)	27 (29,0 %)	78 (15,9 %)
9	Кількість закладів, яким до 100 років	8 (7,9 %)	31 (31,3 %)	32 (32,0 %)	40 (40,4 %)	53 (57,0 %)	164 (33,3 %)
10	Кількість закладів, яким понад 500 років	9 (8,9 %)	16 (16,2 %)	12 (12,0 %)	8 (8,1 %)	8 (8,6 %)	53 (10,8 %)
11	Кількість закладів, яким 100–500 років	84 (83,2 %)	52 (52,5 %)	56 (56,0 %)	51 (51,5 %)	32 (34,4 %)	275 (55,9 %)

З *таблиці 1* видно, що для 492 закладів з-поміж 500 найкращих закладів світу за версією рейтингу «Шанхайський», а це приблизно 2,5 % від усіх (близько 20 тис.) університетів світу, віковий розподіл виглядає так.

Середній вік закладу – 186 років, а віковий діапазон становить близько 1000 років: від наймолодшого університету, якому 7 років, до найстарішого – 1049 років. Проте, загалом у рейтингу домінують заклади поважного віку: частка тих, яким 100 і більше років, складає дві третини, відповідно, яким менше 100 років, – одну третину. Частка молодих закладів незначна: менше 10 років – 1,0 % (лише 5 закладів), до 20 років – 1,4 %, до 50 років – 16 %. Отже, новоствореним закладам важко конкурувати із досвідченими університетами щодо входження в групу 500 найкращих у світі. Цей висновок підтверджується віковим розподілом закладів у межах їх груп щодо 1-ї, 2-ї, 3-ї, 4-ї та 5-ї сотень рейтингу – у першій групі концентруються найстаріші заклади.

Справді, з-поміж 101 закладу, які посідають перші сто місць у рейтингу (середній вік 217 років), узагалі немає університетів, молодших за 40 років, лише один має вік до 50 років (46 р.), і тільки 8 % – молодших за 100 років. Натомість 92 % мають вік понад 100 років.

З-поміж 99 закладів другої рейтингової сотні – лише одному менше 40 років – (37 р.), таких, яким до 50 років – 10 %, до 100 років – 31 %.

У третій, четвертій і п'ятій сотнях університетів з'являються відповідно 1, 2 і 2 заклади, яким до 10 років, зростає частка молодих університетів інших вікових категорій. Проте, лише в останній (п'ятій) сотні питома вага закладів, яким понад сто років, зменшується до 43 % (у третій сотні – 68 %, у четвертій – 60 %).

Принципово, що частка закладів, яким понад 500 років, хоча і збільшується із підвищенням університетського рейтингу, проте не є виразною і коливається у межах від 8 до 16 %. Це свідчить про відсутність вирішальних переваг дуже старих універ-

ситетів порівняно з молодшими, але досвідченішими закладами. До речі, і для всіх 492 закладів (56 %), і для університетів перших чотирьох сотень (відповідно 83 %, 53 %, 56 % і 52 %), домінують заклади, яким від 100 до 500 років.

Зазначені висновки підтверджуються розглядом перших 30 і 50 закладів, що демонструє *таблиця 2*.

Легко побачити, що серед перших 30 закладів немає тих, яким менше 50 років, лише один віком до 100 років (92 р.). Заклади, яким понад 100 років, складають 97 %. І лише двом (7 %) закладам – понад 500 років. Середній вік університетів цієї групи – понад 200 років.

У групі перших 50 університетів є один заклад віком до 50 років (46 р.), закладів, яким до 100 років, лише два (4,0 %), а понад 500 років – п'ять (10 %). Тобто, заклади віком від 100 до 500 років беззаперечно домінують – їх 86 %. Середній вік університетів цієї групи – 227 років.

Поміж 30 топ-університетів представлені заклади п'яти країн – Сполучених Штатів Америки (22), Сполученого Королівства (4), Японії (2), Швейцарії (1) і Канади (1). У *таблиці 3* наведено вікові дані перших закладів кожної із зазначених країн.

З *таблиці 3* видно, що середній вік зазначених п'яти провідних закладів становить 330 років, наймолодшому серед них – 134 роки, є заклад, якому понад 500 років. Найвищі рейтинги (1-й і 5-й) у найстаріших університетів – Гарвардського університету (375 р.) та Університету Кембриджа (802 р.).

Отже, на підставі здійсненого аналізу можна зробити такі **висновки**.

По-перше, існує тенденція, згідно з якою найвищі рейтингові місця посідають досвідчені вищі навчальні заклади, яким у середньому понад 200 років.

По-друге, серед високорейтингових закладів є відносно молоді (віком до 100 років) і навіть дуже молоді (до 10 років), проте частка їх невелика.

По-третє, заклади, що мають понад 500-річну історію, не домінують у переліку найкращих університетів.

Таблиця 2

**Віковий розподіл закладів у межах груп перших 30 і 50
та 492 університетів за рейтингом «Шанхайський»**

№	Віковий параметр закладів	Групи вищих навчальних закладів за їхніми рейтингами		
		1-30 (30 закладів)	1-50 (50 закладів)	1-500 (492 заклади)
1	2	3	4	5
1.	Середній вік за групою, роки	217	227	186
2	Найменший вік, роки	92	46	7
3	Найбільший вік, роки	915	915	1049
4	Частка закладів, яким до 10 років, %	–	–	1,0 % (5 закладів)
5	Частка закладів, яким 10–19 років, %	–	–	0,4 % (2 заклади)
6	Частка закладів, яким 20–29 років, %	–	–	2,4 % (12 закладів)
7	Частка закладів, яким 30–39 років, %	–	–	2,2 % (11 закладів)
8	Частка закладів, яким до 50 років, %	–	2,0 % (1 заклад)	15,9 % (78 закладів)
9	Частка закладів, яким до 100 років, %	3,3 % (1 заклад)	4,0 % (2 заклади)	33,3 % (164 заклади)
10	Частка закладів, яким понад 500 років, %	6,7 % (2 заклади)	10,0 % (5 закладів)	10,8 % (53 заклади)
11	Частка закладів, яким 100–500 років, %	90,0 % (27 закладів)	86,0 % (43 заклади)	55,9 % (275 закладів)

Таблиця 3

**Вікові характеристики перших університетів п'яти країн, заклади яких представлені
в групі 30 найкращих, з-поміж 492 закладів за рейтингом «Шанхайський»**

№	Країна, заклади якої серед 30 перших	Перший заклад країни	Рейтинг закладу	Вік закладу, роки
1	2	3	4	5
1	США	Гарвардський університет	1	375
2	Велика Британія	Університет Кембриджа	5	802
3	Японія	Університет Токіо	21	134
4	Швейцарія	Швейцарський федеральний інститут технології, Цюрих	23	156
5	Канада	Університет Торонто	26	184
6	Середній вік перших закладів п'яти країн			330
7	Середній вік перших 30 закладів			217
8	Середній вік 492 закладів			186

По-четверте, середній вік закладів перших трьох сотень (209 років) свідчить про активне створення університетів на межі XVIII і XIX століть – у період розгортання індустріальної революції та початку епохи науково-технічного прогресу – і про їхній інтенсивний розвиток зі зростанням ролі досліджень та інновацій у суспільному поступі.

По-п'яте, наявність молодих університетів серед високорейтингових закладів свідчить про вплив сучасного дослідницько-інноваційного типу суспільного розвитку на появу і швидке становлення університетів екстра класу як рушіїв суспільного прогресу.

По-шосте, феномен створення й успіху нових вищих навчальних закладів в умовах глобалізації та зростання світової конкуренції, потребує спеціальної уваги та всебічного аналізу з огляду на ідентифікацію чинників

і умов такого прискореного сходження до вершин конкурентоспроможності.

По-сьоме, в Україні дві третини вищих навчальних закладів III і IV рівнів акредитації мають вік 20 і менше років. У розв'язанні необхідного та невідкладного завдання виведення вітчизняного університетського потенціалу на вищий світовий рівень [1; 2; 6–8; 10; 14] слід, насамперед, зробити ставку на всебічну цільову державну і суспільну підтримку університетів, що мають не менше, як 100-річний досвід діяльності.

Автор висловлює щире вдячність доктору педагогічних наук, дійсному члену НАПН України В. Луговому і доктору педагогічних наук Ж. Талановій за плідне обговорення та слушні поради щодо концепції дослідження, викладеного в цій статті.

Література

1. Державна статистика освіти [Текст] // Вища школа. – 2011. – № 2. – С. 107–125.
2. **Зайцева З.** Із 20 тисяч університетів, які за даними ЮНЕСКО, є в світі, лише близько 700 беруть участь у фінальному рейтингу [Текст] / З. Зайцева // Освіта України. – 2011. – № 77–78. – С. 5.
3. **Курбатов С. В.** Університетські рейтинги та проблема конкуренції елітних навчальних закладів у глобальному освітньому полі [Текст] / С. В. Курбатов // Педагогіка і психологія : Вісник НАПН України. – 2010. – № 4 (69). – С. 111–121.
4. **Курбатов С.** Університетська місія : історична ретроспектива та сучасний стан [Текст] / С. Курбатов, А. Кашин. – К., 2011. – 44 с.
5. **Курбатов С.** Університетські рейтинги : у пошуках елітного навчального закладу, адекватного сьогоденню [Текст] / С. Курбатов, Л. Ткаченко // Освіта. – 2011. – 12–19 січня (№ 2/3). – С. 8.
6. **Луговий В. І.** Використання міжнародних рейтингів вищих навчальних закладів для ідентифікації найвищого університетського потенціалу [Текст] / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Вища освіта України. – Додаток 2 до № 3, том I (26). – 2011 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 700 с. – С. 296–308.
7. **Луговий В. І.** Типовий топ-університет: кількісні та якісні параметри [Текст] / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Міжн. наук. конф. «Ідея університету : сучасний дискурс» : матер. конф. 26–27 травня 2011 р., м. Київ. – К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка. – 110 с. – С. 9–10.
8. **Луговий В. І.** Якість як визначальний чинник модернізації вищої освіти України в умовах глобалізації : теоретико-методологічне обґрунтування та законодавче забезпечення [Текст] / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // [Текст] Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис / [за ред. В. І. Лугового, М. Ф. Степка]. – К. ; Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2011. – № 1. – Додаток 1. – Тематичний випуск : «Наука і вища освіта : проблеми взаємодії та інтеграції». – 408 с. – С. 201–210.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : 2010 : стат. зб. / Держкомстат України; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-видавн. центр Держстату України», 2011. – 283 с.
10. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (друге видання) [Текст] / Нац. акад. пед. наук України; [авт. : В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін.; редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с. – Бібліогр.: с. 149–167. – (До 20-річчя незалежності України).
11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року. Стат. бюлетень [Текст] / Державний комітет статистики України. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – 207 с.
12. Статистичний щорічник України за 2010 рік [Текст] / Держстат України; за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. Н. П. Павленко. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.

13. **Таланова Ж. В.** Докторська підготовка у світі та Україні : монографія / Ж. В. Таланова [Текст]. – К. : Міленіум, 2010. – 476 с.
14. **Салми Д.** Российские вузы в конкуренции университетов мирового класса / Д. Салми, И. Д. Фруммин // Вопросы образования. – 2007. – № 3. – С. 5–45.
15. Education at a Glance 2009 : OECD Indicators. – Paris: OECD Publications, 2011 [Electronic resource]. – URL: <http://www.oecd.org./document>.
16. Global Education Digest 2011 : Comparing Education Statistics across the World [Electronic resource]. – URL: <http://www.uis.unesco.org>.
17. International Standard Classification of Education. ISCED 2011 / UNESCO [Electronic resource]. – URL: www.uis.unesco.org/en/pub/pub.
18. QS World University Rankings [Electronic resource]. – URL: <http://www.topuniversities.com/>.
19. Ranking Web of World Universities [Electronic resource]. – URL: <http://www.webometrics.info/>.
20. The Academic Ranking of World Universities. Shanghai Jiao Tong University in China [Electronic resource]. – URL: <http://www.arwu.org/>.
21. THE World University Rankings 2010 [Electronic resource]. – URL: <http://www.timeshighereducation.co.uk/>.

Резюме

• Досліджено вікові характеристики 492 вищих навчальних закладів світового класу за рейтингом «Шанхайський». Показано, що провідні рейтингові позиції, зазвичай, посідають досвідчені заклади, які в середньому мають понад двохсотрічну історію. Водночас, у високорейтинговому переліку є деякі нові університети. Обґрунтовано рекомендації для вітчизняної вищої школи, у якій домінують заклади віком 20 і менше років, щодо державної і суспільної підтримки виведення кращих українських університетів на рівень світового класу.

• Исследованы возрастные характеристики 492 высших учебных заведений мирового класса по рейтингу «Шанхайский». Показано, что ведущие рейтинговые позиции, как правило, занимают опытные заведения, в среднем имеющие более чем двухсотлетнюю историю. Вместе с тем в высокорейтинговом перечне встречаются отдельные новые университеты. Обоснованы рекомендации для отечественной высшей школы, в которой доминируют заведения в возрасте 20 и меньше лет, относительно государственной и общественной поддержки выведения лучших украинских университетов на уровень мирового класса.

• Age characteristics of 492 the world class higher education institutions according to ranking «Shanghai» have been analyzed. It was indicated that experienced institutions with more than two-hundred-year history take leading ranking positions as a rule. At the same time there are some new universities in high-ranking list. The recommendations for national higher school, where the institutions of twenty-years-old and less are dominated, on state and public support for raising to the world class level been grounded.